

ARCHIWUM PANDEMII A.D. 2020. SPOŁECZNA KOLEKCJA DOKUMENTÓW CZASU PANDEMII SARS-COV-2

Pandemia COVID-19 oraz wprowadzona w związku z nią szeroka izolacja społeczna przyniosły wiele trudnych zmian we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Z myślą o udokumentowaniu tego okresu Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych zainicjował wyjątkowe przedsięwzięcie archiwów państwowych: Archiwum Pandemii A.D. 2020. Społeczna kolekcja dokumentów pandemii wywołanej koronawirusem (SARS-CoV-2)¹. Projekt rozpoczął się 28 kwietnia 2020 r. i trwać będzie do końca stanu epidemii.

Celem przedsięwzięcia jest zgromadzenie, przy współudziale społeczeństwa, szczególnej kolekcji świadectw współczesności: dokumentów odzwierciedlających codzienne życie Polaków w czasach koronawirusa – zarówno indywidualnych osób i rodzin, jak i społeczności, grup zawodowych oraz całego społeczeństwa. Dzięki tym działaniom archiwa państwowe pozyskają oryginalne źródła opatrzone znakiem czasu – zbiór dokumentów do badań historycznych nad codziennym życiem Polaków podczas pandemii.

Do udziału w przedsięwzięciu zaproszono zarówno osoby prywatne, jak i stowarzyszenia, fundacje, wspólnoty, instytucje i organizacje społeczne. Dzięki temu w kolekcji zostaną zachowane materiały ukazujące rzeczywistość okresu pandemii i jej następstwa w wymiarze indywidualnym i społecznym. Ofiarodawcy mogą przekazać archiwom państwowym swoje zapiski, notatki, pamiętniki, dzienniki, ulotki, zdjęcia, memy, blogi, vlogi, nagrania audio i wideo oraz materiały publikowane na stronach internetowych (w postaci tradycyjnej, jak i elektronicznej). To świadectwa ich osobistych doświadczeń i zmian zaobserwowanych w najbliższym otoczeniu, życiu codziennym, społecznym, kulturalnym, zawodowym itd. W przypadku przekazania materiałów w postaci tradycyjnej, archiwum może wykonać dla ofiarodawcy ich kopię cyfrową. W przyszłości do-

¹ Archiwa Państwowe. Rusza akcja Archiwum Pandemii A.D. 2020, <https://www.archiwa.gov.pl/aktualnosci/5166-archiwum-pandemii-a-d-2020> [dostęp: 17.09.2020].

kumenty pozyskane przez archiwa będą udostępniane w serwisie internetowym Szukaj w Archiwach (www.szukajwarchiwach.gov.pl).

W ciągu pierwszych dwóch miesięcy trwania projektu archiwa państwowe przejęły ponad 100 zbiorów od osób prywatnych, firm i instytucji, obejmujących przeszło 2,5 tys. zdjęć, filmów, rysunków, zapisków, plakatów, ulotek, ogłoszeń i innych dokumentów. Po czterech miesiącach liczba przekazanych materiałów uległa niemal podwojeniu. W tym czasie Archiwum Pandemii wzbogaciło się o więcej niż 4 tys. dokumentów, przekazanych przez blisko 150 darczyńców. Archiwiści aktywnie uczestniczyli w uzupełnianiu kolekcji, samodzielnie fotografując realia życia podczas epidemii i włączając dokumentację fotograficzną do Archiwum Pandemii. Do końca września 2020 r. w ośmiu archiwach utworzono odrębne zbiory tematyczne.

Polska inicjatywa miała odpowiedniki w innych państwach Europy i poza nią. Dnia 4 maja 2020 r. Międzynarodowa Rada Archiwów zwróciła się do międzynarodowej społeczności archiwalnej o podjęcie projektów na rzecz zabezpieczenia i zachowania wszelkiej dokumentacji tworzonej w warunkach pandemii oraz podejmowanie działań na rzecz udostępnienia tych zbiorów archiwalnych². Projekt dotyczący gromadzenia i zabezpieczania dokumentacji z okresu pandemii prowadzi m.in. duńskie Rigsarkivet, zachęcając Duńczyków do przesyłania swoich materiałów, aby stały się one częścią archiwalnej kolekcji, a tym samym częścią historii Danii³. Brytyjskie The National Archives zainicjowały natomiast akcję „Letters of Lockdown”, zapraszając do dzielenia się doświadczeniami z okresu izolacji w listach i przesyłania ich do archiwum⁴. Kilkadzieści relacji z wielu krajów zebrało i udostępniło online Archiwum Miejskie w Heidelbergu w ramach projektu zatytułowanego „Von China bis Chile – Archiv(ar)e während der Pandemie”⁵

Archiwum Pandemii to nie jedyna inicjatywa archiwów państwowych. Dnia 9 czerwca 2020 r., w związku z przypadającym wtedy Międzynarodowym Dniem Archiwów, ogłoszono konkurs pod hasłem „O tempora, o mores! Zapiski rodzinnego archiwisty z czasów pandemii A.D. 2020 wywołanej koronawirusem”⁶.

² ICA. COVID-19: The duty to document does not cease in a crisis, it becomes more essential, <https://www.ica.org/en/covid-19-the-duty-to-document-does-not-cess-in-a-crisis-it-becomes-more-essential> [dostęp: 17.09.2020].

³ Rigsarkivet. Din dokumentation af corona-krisen er en vigtig del af Danmarkshistorien, <https://www.sa.dk/da/din-dokumentation-af-corona-krisen-er-en-vigtig-del-af-danmarkshistorien/> [dostęp: 17.09.2020].

⁴ The National Archives. Letters of Lockdown, <https://www.nationalarchives.gov.uk/about/visits-us/whats-on-with-love/letters-of-lockdown/> [dostęp: 17.09.2020].

⁵ Przykładowe relacje ze Szwajcarii, zob.: ARCHNET Naukowy Portal Archiwalny, www.archiwa.net/index.php?option=com_content&view=article&id=1132:2020-09-12-06-58-56&catid=8:nowoci-z-niemiec [dostęp: 30.09.2020].

⁶ Archiwa Państwowe, „O tempora, o mores!” – weź udział w konkursie i podziel się swoimi zapiskami z czasów pandemii wywołanej koronawirusem”, <https://www.archiwa.net>

Konkurs został zorganizowany przez Naczelną Dyрекcyję Archiwów Państwowych przy wsparciu Polskiej Fundacji Narodowej. Jego celem było pozyskanie źródeł dokumentalnych będących świadectwem indywidualnej obserwacji wydarzeń oraz wyrazem osobistych doświadczeń, przeżyć, emocji i życia codziennego. Uczestnicy konkursu mieli za zadanie opisanie swoich przemyśleń, nowej rutyny dnia codziennego oraz zdarzeń związanych z epidemią przez okres od 60 do 90 dni. Zgłoszenia mogły być nadsyłane w formie rękopisu, wydruku, dokumentu elektronicznego, bloga lub vloga. W ramach konkursu przewidziano dwie kategorie wiekowe: dzieci i młodzieży do lat 18 oraz dorosłych.

Na konkurs, który zakończył się 31 lipca 2020 r., wpłynęły 63 prace. Jego kapituła, oceniając nadesłane prace, wzięła pod uwagę odzwierciedloną w nich wieloaspektowość realiów, zakres chronologiczny i faktograficzny, różnorodność i wielostronność spostrzeżeń, podjętych problemów i zapisanych obserwacji, a także atrakcyjność formy literackiej lub multimedialnej. W pracach konkursowych autorzy dzielili się swoimi spostrzeżeniami i przemyśleniami na temat pandemii, opisywali zmiany zwyczajów oraz bieżące wydarzenia w kraju i niecodzienne zjawiska (m.in. codzienność w czasie izolacji społecznej, brak towarów i wzrost cen w sklepach, zdalne nauczanie, zamknięcie granic, akcję „LOT do domu”). Zgłoszenia pochodziły od osób w różnym wieku, z różnych zakątków Polski i razem składały się na pełnowymiarowy obraz okresu pandemii w całym kraju. Swoimi doświadczeniami z nauki zdalnej dzielili się zarówno uczniowie i studenci, jak i wykładowcy i nauczyciele. Ciekawą perspektywę w kontekście zamknięcia granic ukazuje praca autora mieszkającego w przygranicznej miejscowości, w której wiele osób dojeżdża na co dzień do pracy „za granicą”. Swoje doświadczenia chętnie relacjonowali również seniorzy, dzieląc się obawami i tęsknotą za bliskimi. Interesujące są prace tworzone przez rodziców, podkreślające wyzwania izolacji społecznej, tj. konieczność godzenia pracy zdalnej z opieką nad dziećmi oraz poszukania sposobów na zagospodarowanie wolnego czasu dla całej rodziny. Niezwykle cennym świadectwem są także prace opisujące funkcjonowanie służby zdrowia w czasie epidemii, samoorganizujące się ośrodki pomocy (np. szyjące maseczki, oferujące pomoc w zakupach), organizację wyborów prezydenckich, a także zestawienie doświadczeń z okresu wiosennego (gdy obowiązywały najsurowsze ograniczenia) z okresem wakacyjnym i sytuacją w nadmorskich miejscowościach. Uzupełnienie dla wielu prac stanowiła bogata ikonografia (zdjęcia, rysunki, screeny) dopełniająca dokumentację czasu pandemii. Wiele zgłoszeń odznaczało się również wysokimi walorami literackimi. Nadesłane prace stanowią obszerny wkład w zapis codzienności doby koronawirusa. W konkursie nagrodzono 10 prac: pierwszą

nagrodę zdobył „Dziennik epidemiczny” Dariusza Gołębiewskiego, a w kategorii do 18 lat diariusz „Droga Milu” Aleksandry Horoszko. Powstałe w ramach konkursu prace zostały włączone do społecznej kolekcji Archiwum Pandemii jako jej uzupełnienie⁷.

Beata Żelazek
(Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych)

⁷ Rezultaty konkursu zob.: Archiwa Państwowe, <https://www.archiwa.gov.pl/pl/aktualnosci/5286-wyniki-konkursu-%E2%80%9Eo-tempora,-o-mores-%E2%80%9D-na-zapiski-z-czas%C3%B3w-pandemii-wywo%C5%82anej-koronawirusem> [dostęp: 1.11.2020].